

การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
เพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม*
INTEGRATING THE PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY TO
DEVELOP A SUSTAINABLE AGRICULTURAL NETWORK IN NAKHON
PATATHOM PROVINCE

เริงวิทย์ นิลโคตร

Reongwit Nilkote

วัยวุฒิ บุญลอย

Waiwoot Boonloy

ธีรังกูร วรบำรุงกุล

Theerangkoon Warabamrungkul

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand

ชาตรี ลุนคำ

Chatree Lundam

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, Thailand

E-mail: mong_rnk@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์ทุนศักยภาพเครือข่ายเกษตรในการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และ 2) การพัฒนาข้อเสนอแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตและถอดบทเรียน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) เครือข่ายเกษตรปลอดภัย 2) หน่วยงานภาครัฐ และ 3) ผู้ประกอบการและผู้บริโภค จำนวน 53 คน วิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสรุปเป็นภาพรวม ผลการศึกษาพบว่า 1) ทุนศักยภาพที่สำคัญของเครือข่ายเกษตรปลอดภัย ได้รับการสนับสนุนนโยบายจากภาครัฐเป็นสำคัญที่ส่งผลให้ภาคเกษตรกรรมในพื้นที่สร้างรายได้ในครัวเรือน โดยเฉพาะผลไม้ยืนต้นและพืชผัก เครื่องเทศที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามความต้องการของตลาด รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในการ

* Received 15 April 2021; Revised 3 May 2021; Accepted 15 May 2021

ขับเคลื่อนผ่านโครงการอย่างต่อเนื่อง ทุนศักยภาพ ได้แก่ 1.1) ด้านต้นทุนด้านบริบทพื้นที่ 1.2) ด้านผู้นำกลุ่ม 1.3) ด้านการสื่อสาร 1.4) ด้านการสนับสนุนของภาคี และ 1.5) ด้านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2) การพัฒนาข้อเสนอแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาทุนศักยภาพพื้นที่เป็นสิ่งที่เครือข่ายต้องรู้ถึงศักยภาพของตนเอง และพลวัตภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การเรียนรู้ การเข้าสู่เพื่อให้เกิดการพัฒนาสู่ความยั่งยืนต้องประยุกต์ใช้ 3 หลักการคือ 1) ภูมิคุ้มกันที่ดี 2) เงื่อนไข คือ ความรอบรู้ และคุณธรรม ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญที่ต้องบูรณาการคือ 1) ความสอดคล้องบริบทของพื้นที่และศักยภาพของตนเอง 2) การมีความรอบรู้ทางสุขภาพ และการทำงานเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันและกัน

คำสำคัญ: ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, เครือข่ายเกษตรปลอดภัย, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This research article of this study were: 1) to analysis the potential capital of safe agricultural network to integrate the philosophy of sustainable sufficiency economy in Nakhon Pathom province. And 2) to develop of guidelines for the development of sustainable safe agricultural network according to the philosophy of sufficiency economy. This research was qualitative research use study of documents, in - depth interviews observing and removing lessons Select a specific sample. The main contributors were divided into 3 groups: 1) Safe Agriculture Network, 2) Government Agencies, and 3) entrepreneurs and consumers total 53 persons. By using analyzed content and summarized as an overview. The research results found that: 1) the potential capital of the agricultural safety network It has received significant support from the government policy that has resulted in the local agricultural sector generating household income. Especially fruit and vegetable plants Spice that tends to increase in line with market demand. Including support from the public and private sectors in driving through the project continuously. Potential grants include: 1.1) cost, area context, 1.2) group leadership, 1.3) communication, 1.4) partner support, and 1.5) continuous learning. And 2) development of sustainable safe agricultural network is to develop capital, potential, area, which networks must know their potential. And external dynamics that are constantly changing, including politics, economics, learning. The entry into the development of sustainability requires applying 3 principles: moderation.

Rationality, good immunity and 2 conditions, knowledge and morality. The key success factors that need to be integrated are: consistency, the context of the area and its potential. Being well - aware and working as a network connects with each other.

Keywords: Philosophy of Sufficiency Economy, Safe Agricultural Network, Sustainable Development

บทนำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการพัฒนาที่สังคมไทยได้น้อมนำจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานเป็นแนวทางการพัฒนาทุกระดับตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมรวมถึงหน่วยงานองค์กรภาครัฐต่าง ๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หลากหลายลักษณะหลักการพื้นฐานตามความหมายที่เป็นหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงคือคำว่า “พอมี พอกิน พอใช้” ภายใต้เงื่อนไขการใช้ “วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ” (อภิชัย พันธเสน, 2562) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่เป็นแนวปฏิบัติสำหรับการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง กล่าวคือการมีความพอเพียงและความพร้อมที่จะสามารถจัดการกับสิ่งต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความสมดุลและเกิดความยั่งยืนและมั่นคงได้ ตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญคือ “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” กล่าวคือ “พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” และเงื่อนไข “ความรู้” และ “คุณธรรม” ในมิติของการพัฒนาแล้วนับว่าเป็นหลักการที่เป็นแนวปฏิบัติมุ่งเน้นการพัฒนา “คน” เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยประชาชนในการมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจ เป็นหลักการที่ยึดหลัก “ภูมิสังคม” ความหลากหลายของระบบภูมินิเวศ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ประเพณี เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และเน้นจุดเริ่มต้นที่มีการพัฒนาจาก “การพึ่งพาตนเอง” ดำเนินการด้วยความรอบคอบ วิเคราะห์ ระมัดระวัง และ “ทำตามลำดับขั้นตอน” (อำพล กิตติอำพล, 2560) จากความสำคัญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวข้างต้นได้เป็นแนวคิดที่นำมาเป็นพื้นฐานการกำหนดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาในช่วง 20 ปีข้างหน้า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจทั่วไป การจัดการทรัพยากรที่มีจำกัด ต้องพึ่งพาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดการงบประมาณของภาครัฐให้ประชาชน เป็นต้น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นแนวทางหนึ่งเชิงยุทธศาสตร์เพื่อสร้างเศรษฐกิจภายในให้เข้มแข็ง สร้างสังคมให้เข้มแข็งและนำไปสู่ความยั่งยืนได้ (อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, 2557)

ประเทศไทยนับว่าเป็นภูมิภาคที่เติบโตจากพื้นฐานภาคเกษตรกรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก อย่างไรก็ตาม ผลสืบเนื่องกับความต้องการอาหารโดยเฉพาะผักและผลไม้จากงานวิจัยสำรวจสินค้าด้านเกษตรพบว่า มีสารพิษตกค้าง

เกินมาตรฐานสูงถึงร้อยละ 41 โดยผักที่พบสารพิษตกค้างเกินค่ามาตรฐานมากที่สุดคือ กวางตุ้ง คะน้า กะเพรา ผักชี พริก กะหล่ำดอก ผักชี โดยพบ 10, 9, 8, 7, 7 และ 7 ตัวอย่างจาก 12 ตัวอย่างตามลำดับ ส่วนผลไม้ที่พบการตกค้างมากที่สุดได้แก่ ส้ม ชมพู ฝรั่ง องุ่น โดยพบสารพิษตกค้างเกินมาตรฐาน 12, 11, 7 และ 7 ตัวอย่างจากการสุ่มตรวจ 12 ตัวอย่างตามลำดับ (เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช, 2562) หลายหน่วยงานต่างตระหนักถึงข้อมูลดังกล่าว และได้มีการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนคำนึงถึงการดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิตทั้งด้านนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีการรณรงค์เพื่อให้มีการควบคุมกำกับ การขึ้นทะเบียนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใสเข้มงวดมากขึ้น การสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วน และการส่งเสริมการจัดการคุณภาพการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีเพื่อให้ได้วัตถุดิบที่ดี และปลอดภัยกับประชาชน บริบทของพื้นที่ที่จังหวัดนครปฐมมีอาณาเขตติดกับพื้นที่กรุงเทพมหานครแม้จะประกอบด้วยโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังเป็นเมืองเกษตรที่สำคัญของประเทศ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 7 อำเภอ มีพื้นที่เพาะปลูกแยกเป็นพื้นที่ใช้ทำนาปี จำนวน 429,064 ไร่ นาปรัง จำนวน 427,362 ไร่ พืชไร่ 87,293 ไร่ ไม้ประดับ จำนวน 17,408 ไร่ ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีระบบชลประทานที่สมบูรณ์สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะพืชผักซึ่งในปี 2558 มีการผลิตขยายตัวมากถึงร้อยละ 64 นอกจากนี้แล้ว ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด จังหวัดนครปฐมได้ส่งเสริมเชิงยุทธศาสตร์ให้สินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมจังหวัดมีคุณธรรม มีความปลอดภัย ผ่านการรับรองมาตรฐานสากลจึงส่งผลให้มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เกิดเครือข่ายเกษตรปลอดภัยขึ้นเป็นจำนวนหลายกลุ่ม เพื่อตอบสนองกระแสการดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2562)

ผลผลิตของเครือข่ายเกษตรปลอดภัยในจังหวัดได้เป็นจุดเด่นที่สำคัญของจังหวัดที่ไม่มีสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชตกค้างอยู่ หรือตกค้างอยู่แต่ไม่เกินระดับมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด เป็นจุดขายแก่ประชาชนที่มุ่งดูแลสุขภาพ และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เครือข่ายเกษตรปลอดภัยแต่ละแห่งมีพัฒนาการการเติบโตที่สะท้อนให้เห็นต้นทุนและประสบการณ์ด้านการจัดการที่หลากหลาย (คงเดช ลิโทพลิต และคณะ, 2556) โดยเฉพาะการน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภายในกลุ่ม มีการยกระดับให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน และศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับพื้นที่และระดับประเทศ ปรากฏการณ์ของเครือข่ายเกษตรปลอดภัยซึ่งได้นำไปสู่การสร้างสมดุลทั้งด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิต (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2562) และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) และนโยบายรัฐบาลภายใต้วิสัยทัศน์ “ภาคเกษตรก้าวไกลด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลาดนำการผลิต ชีวิตเกษตรกรมีคุณภาพ ทรัพยากร การเกษตรมีความสมดุลและยั่งยืน” ครอบคลุมการพัฒนาภาคการเกษตร

ใน 5 ด้าน ประกอบด้วย การสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดโซ่อุปทาน การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม การบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติ ผ่านกลไกขับเคลื่อนในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และหน่วยปฏิบัติ ที่จะช่วยกำกับให้ทุกหน่วยงาน จัดทำแผนงาน/โครงการสำคัญที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) รวมทั้งติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการสำคัญดังกล่าวให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน จุดเน้นทางยุทธศาสตร์ด้านการเกษตรของจังหวัดนครปฐม (Positioning) ได้แก่ เกษตรปลอดภัยตามประเด็นยุทธศาสตร์ พัฒนาการจัดการห่วงโซ่คุณค่าสินค้าเกษตร อาหารปลอดภัย และส่งเสริมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครปฐม, 2563) จากความสำคัญข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นทุน ศักยภาพเครือข่ายเกษตรปลอดภัยในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐมเป็นอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องการบริหารจัดการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เพื่อบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับเครือข่ายเกษตร และพัฒนาเป็นข้อเสนอแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สาธารณะได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทุนศักยภาพเครือข่ายเกษตรปลอดภัยในการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อการพัฒนาข้อเสนอแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการถอดบทเรียน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย มีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านประชากร (Population) คือ กลุ่มเกษตรปลอดภัยในพื้นที่จังหวัดนครปฐม จำนวน 14 กลุ่ม โดยแบ่งตามเขตการปกครองจากพื้นที่ 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอพุทธมณฑล อำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน อำเภอสามพราน

อำเภอกำแพงแสน และอำเภอดอนตูม รวมทั้งหมด 14 กลุ่ม (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2562)

1.2 ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) คือ ตัวแทนของกลุ่มเกษตรกรปลอดภัยในพื้นที่จังหวัดนครปฐม โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เครือข่ายเกษตรกรปลอดภัย จำนวน 42 คน 2) หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 4 คน และ 3) ผู้ประกอบการและผู้บริโภค จำนวน 7 คน จำนวนทั้งหมด 53 คน

1.3 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนศักยภาพ เครือข่ายเกษตรกรปลอดภัย หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และบริบทจังหวัดนครปฐมด้านการเกษตร และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านเครือข่ายเกษตรกรปลอดภัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาของเครื่องมือ จำนวน 5 ท่าน แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.50 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 4 ตอน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) ทุนศักยภาพเครือข่ายเกษตรกรปลอดภัย 3) การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในเกษตรกร และ 4) ข้อเสนอแนะ

3. ด้านการเก็บข้อมูล แบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน (แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด) ระยะที่ 2 ทุนศักยภาพเครือข่ายเกษตรกรปลอดภัยและการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในเกษตรกร (แบบสัมภาษณ์และการสังเกต) ระยะที่ 3 การพัฒนาข้อเสนอแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การถอดบทเรียน)

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้ข้อมูลจากเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่ และสรุปประเด็น

ผลการวิจัย

1. การศึกษาทุนศักยภาพเครือข่ายเกษตรกรปลอดภัยในการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม พบว่า

1.1 บริบทของพื้นที่และปัจจัยสนับสนุน

ปัจจุบันจังหวัดนครปฐมได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่แหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่เขตภาคกลางตอนล่างของประเทศบริเวณราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน และเป็นเขตปริมาณชลของกรุงเทพมหานคร ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีลักษณะดินที่ทำให้

สามารถปลูกพืชได้หลากหลาย เช่น ด้านตะวันออกบริเวณอำเภอกำแพงแสน และตอนเหนือของอำเภอเมืองเป็นที่ลานตะพักลำนํ้าระดับต่ำ ลักษณะเนื้อดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียว การระบายน้ำดี ความลาดชันดิน 1 - 3% ส่วนมากปลูกพืชไร่ มีพื้นที่ประมาณ 109,937 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นอ้อยโรงงาน ด้านตะวันออกบริเวณอำเภอบางเลน ดอนตูม พุทธมณฑล บางส่วน นครชัยศรี และตอนใต้อำเภอเมืองจะเป็นพื้นที่ราบเกิดจากอิทธิพลของตะกอนทะเลและตะกอนน้ำกร่อยที่พัดพามาทับถม มีสภาพเป็นกรด เนื้อดินเป็นดินเหนียวการระบายน้ำไม่ดี เป็นพื้นที่นาข้าวประมาณ 372,356 ไร่ ส่วนทางด้านตะวันออกเฉียงใต้บริเวณพื้นที่อำเภอสสามพราน นครชัยศรี บางส่วนของอำเภอเมือง บางเลน และพุทธมณฑลมีลักษณะเป็นที่ลุ่ม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน เป็นพื้นที่น้ำทะเลท่วมถึงเกิดตะกอนทะเล น้ำก่อยพัดพาทับถมเหมาะกับการขุดยกร่องสวน เป็นดินเหนียวปนทรายแบ่งเหมาะสำหรับการปลูกพืชไม้ยืนต้น เช่น ส้มโอ มะม่วง ชมพู่ ฝรั่ง มะพร้าวอ่อน เป็นต้น

จากสภาพบริบทพื้นที่ดังกล่าว พื้นที่จังหวัดนครปฐม สภาพการเพาะปลูกพืชโดยทั่วไปจะเป็นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Monoculture) และทำการเกษตรแบบผสมผสาน (Integrated Farming System) ชาวจังหวัดนครปฐมโดยพื้นฐานแล้วเป็นเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ มีการสั่งสมประสบการณ์และภูมิปัญญาชาวบ้านและเทคโนโลยีที่ท้องถิ่นมาแบบรุ่นสู่รุ่น มีการพัฒนาวิธีการเครื่องมือทางการเกษตรมาเป็นลำดับตามพัฒนาการของความเจริญทางสังคมและวัฒนธรรมตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความเหมาะสมของตนเอง มีหลายพื้นที่ได้ถูกยกระดับและพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร การทำเกษตรเกิดมีการบูรณาการไปพร้อม ๆ กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาการทำสวนแบบยกร่องสำหรับพืชยืนต้น ได้แก่ มะพร้าว มะม่วง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีพืชล้มลุก เช่น พริก มะเขือ พักทอง แตงกวา บวบเหลี่ยม ถั่วฝักยาว ถั่วยาวหอม ถั่วยาวไข่ มะละกอ เป็นต้น

วิถีการดำเนินชีวิตและเป็นศักยภาพด้านกายภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวจังหวัดนครปฐม เป็นแนวทางที่เป็นทุนศักยภาพของชุมชนในการหาทางแก้ไขปัญหาก็เกษตรกำลังเผชิญอยู่ เช่น การที่เกษตรกรต้องใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้าและยาฆ่าแมลงในปริมาณที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพของผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรลดต้นทุนตัวเองเพื่อให้มีการเพิ่มผลผลิตในการที่จะสร้างรายได้ไปหักกลบกับต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น รวมถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้ของเกษตรกร การย้อนกลับมาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นทางเลือกของการดูแลตนเองและศักยภาพสำคัญของจังหวัดนครปฐม ซึ่งศักยภาพนี้เองได้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่ได้เล็งเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะภาคการเกษตร และจากการศึกษายุทธศาสตร์แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม (พ.ศ. 2561 - 2565) พบว่า จังหวัด

นครปฐมมุ่งเป้าหมายการผลิตโดยจะเน้นการผลิตตามหลักเกษตรดีที่เหมาะสม (Good agricultural practice: GAP)

เห็นได้ว่า ด้วยศักยภาพของบริบทของพื้นที่ดังกล่าวและการสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ได้สร้างรายได้ให้กับจังหวัด นครปฐมซึ่งมีมูลค่าเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 5.58 ของ GPP (Gross Provincial Product : GPP) ของจังหวัด และเป็นสัดส่วนร้อยละ 1.12 ของ GRP per capita ในกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ปริมณฑล และจากการศึกษาพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับจังหวัด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงพืชเศรษฐกิจที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

พืชเศรษฐกิจ	ศักยภาพของพื้นที่	ผลผลิตระยะเวลา 3 ปีย้อนหลัง		
		2558	2559	2560
ข้าว	มีการทำงานปีละ 2 ครั้งคือนาปี และนาปรัง นาปีเพาะปลูกช่วง	350,571 (ปี)	334,211 (ปี)	321,852 (ปี)
	เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม และ เก็บเกี่ยวเดือนสิงหาคม	249,927 (ปรัง)	199,203 (ปรัง)	245,701 (ปรัง)
พืชไร่	อ้อยโรงงาน เป็นไร่ที่สำคัญสำหรับ			
	ผลิตน้ำตาลทราย และมีบางพื้นที่	80,668	101,034	87,402.5
	ปลูก ผัก ถั่วเขียว ถั่วเหลือง			
ผลไม้ยืนต้น	นิยมปลูกมะพร้าว มะม่วง ต้น			
	หมาก ส้มโอ ผลผลิตต่อไร่ประมาณ	73,369	73,802	77,157.25
	134,254 ต้น ผลผลิตเฉลี่ย 1,740			
	กิโลกรัมต่อไร่			
พืชผัก/เครื่องเทศ	นิยมปลูกพริก มะเขือ พักทอง			
	แตงกวา บวบเหลี่ยม ถั่วฝักยาว			
	เป็นต้น ผลผลิตโดยรวมประมาณ	50,038	58,253	76,564
	207,795 ต้น ผลผลิตเฉลี่ย 2,714			
	กิโลกรัมต่อไร่			
ไม้ดอกไม้ประดับ	เป็นพื้นที่ปลูกกล้วยไม้ บัวฉัตร			
	กุหลาบ มะลิ ดอกกรัก เป็นต้น มี	17,614	18,025	19,150.25
	มูลค่าการผลิต			

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงศักยภาพด้านการเกษตรของพื้นที่จังหวัดนครปฐม ในด้านการเกษตรโดยเฉพาะผลไม้ยืนต้นและพืชผัก/เครื่องเทศที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามความต้องการของตลาด รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อนผ่านโครงการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

1.2 ทุนศักยภาพเครือข่ายเกษตร

จากการศึกษาพบว่าทุนศักยภาพที่สำคัญของเครือข่ายเกษตรที่เป็นพื้นฐานสำคัญให้สามารถขับเคลื่อนเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย

1.2.1 ต้นทุนด้านบริบทพื้นที่ ครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่สั่งสมมาของเกษตรกรจังหวัดนครปฐม วิธีการจัดการที่เป็นไปตามบริบทนิเวศของพื้นที่ ความเข้มแข็งของเครือข่ายที่เป็นผลสืบเนื่องของการจัดการทางสังคมที่ผ่านกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่น้ำท่าจีนแม่กลอง มูลนิธิปิ่นสูขจังหวัดนครปฐม เครือข่ายมหาวิทยาลัยในพื้นที่ และการให้การสนับสนุนผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ

1.2.2 ผู้นำกลุ่มหรือปราชญ์ชาวบ้าน ในแต่ละเครือข่ายจะมีผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นผู้นำตามธรรมชาติที่เกิดจากการลองผิดลองถูก สั่งสมประสบการณ์การทำเกษตรมาอย่างยาวนานรู้ถึงปัญหาอย่างครบวงจร เป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่ม และสามารถเป็นวิทยากรให้ผู้ที่เข้ามาศึกษาได้

1.2.3 การสื่อสารภายในกลุ่ม เป็นการสื่อสารแบบแนวราบ โดยอาศัยความเป็นพื้นที่เดียวกัน บริบทของพื้นที่ สภาพปัญหาจะเหมือนกัน การสื่อสารจึงเป็นไปแบบธรรมชาติ และเป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ช่องทางการสื่อสารปัจจุบันใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่โดยสมาชิกไม่จำเป็นต้องมาพบกัน เป็นการรักษาความสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม

1.2.4 การสนับสนุนของภาคี มูลนิธิปิ่นสูข เครือข่ายมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ภาครัฐกิจในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐที่สนับสนุนตามนโยบาย

1.2.5 การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งความรู้สมัยใหม่ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางเกษตร

1.3 บทเรียนและเงื่อนไขต่อความสำเร็จ

จากการถอดบทเรียนการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายเกษตรซึ่งได้สะท้อนให้เห็นความยั่งยืนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ระดับหนึ่งแล้วนั้นประกอบจากหลากหลายปัจจัย มีพัฒนาที่หนุนเสริมในแต่ละช่วงเวลา ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันสามารถสรุปได้ ดังนี้

1.3.1 การข้อมูลด้านต้นทุนทางบริบทของพื้นที่ การริเริ่มการบูรณาการเครือข่ายต้องมีการทบทวนและเห็นถึงต้นทุนของตนเอง ทั้งด้านบริบทพื้นที่ กระบวนการทำงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาสู่การบริหารจัดการเสริมการทำงาน เป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นและเป็นรูปแบบเฉพาะในการทำงานกับเครือข่าย

1.3.2 ความเป็นผู้นำและการนำเครือข่าย การบูรณาการเครือข่ายสู่ความยั่งยืนจำเป็นต้องมีผู้นำและเครือข่ายที่เป็นต้นแบบที่เข้มแข็งในการนำพาเครือข่ายให้สู่เป้าหมายให้ได้ การเสริมสร้างผู้นำ และเครือข่ายที่เป็นต้นแบบจึงจำเป็น จะเป็นการเสริมพลังและการทำงานของเครือข่ายมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

1.3.3 การมีความรอบรู้ทางสุขภาพ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีพื้นฐานสำคัญจากการตระหนักรู้ทางสุขภาพคืออยู่ดีกินดี

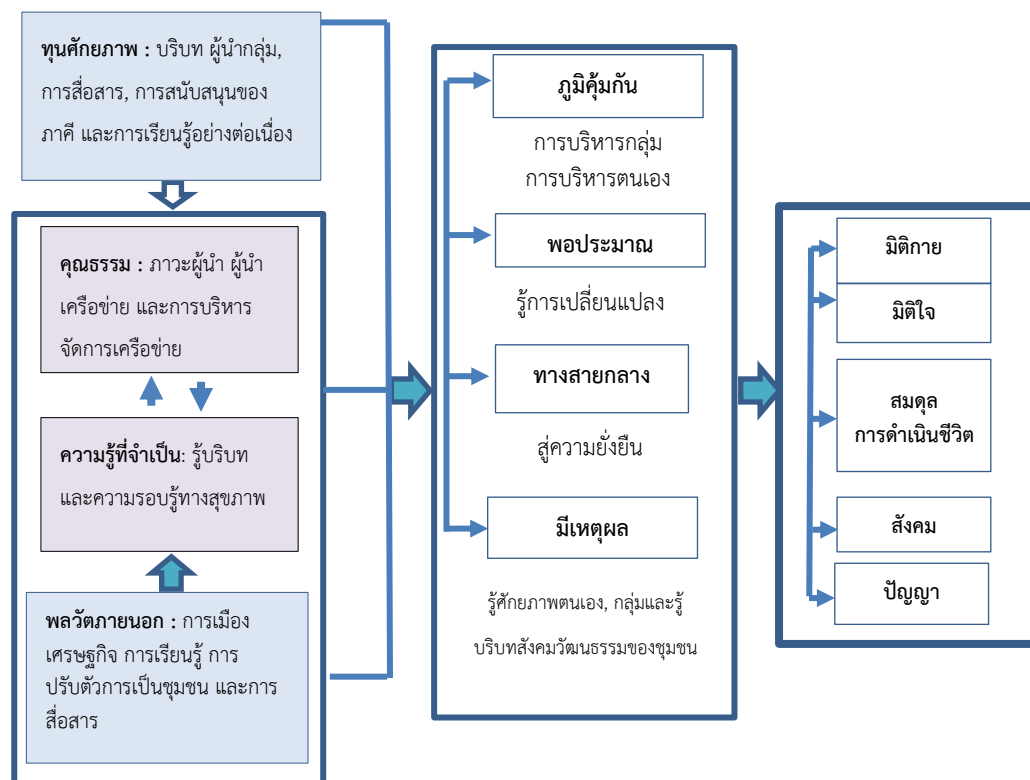
มีสุขภาพที่แข็งแรงและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตซึ่งทั้งหมดเกี่ยวข้องโดยตรงกับศักยภาพของปัจเจกบุคคล ชุมชน และสังคมในภาพรวม

1.3.4 ทักษะการบริหารจัดการหุ้นส่วนผู้มีส่วนได้เสีย เป็นทั้งการรักษาความสัมพันธ์และรักษาความต่อเนื่องของการทำงานเครือข่าย กิจกรรมจะเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานที่หนุนเสริมให้เกิดบทบาทการทำงาน และควรมีระบบการสื่อสารที่เป็นช่องทางการปฏิสัมพันธ์กัน

1.4 โอกาสการพัฒนาต่อยอด

โอกาสและการพัฒนาต่อยอดที่สำคัญคือ 1) ด้านสังคมและวัฒนธรรมและบริบทพื้นที่ เครือข่ายเกษตรจังหวัดนครปฐมมีต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ดีทั้งในด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก การกระจายสินค้าสามารถส่งต่อได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่เป็นเขตอุตสาหกรรมที่มีปริมาณความต้องการทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง 2) ด้านนโยบายจากภาครัฐทั้งระดับจังหวัดและระดับชาติ การได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายผ่านยุทธศาสตร์การพัฒนาต่าง ๆ และ 3) ด้านการสนับสนุนทางวิชาการ การมีสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงและมีศักยภาพในการให้การสนับสนุนทั้งด้านการบริการวิชาการส่งผลให้การพัฒนาเครือข่ายมีโอกาสพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และได้รับความเชื่อมั่นทางการตลาดในอนาคต

2. การพัฒนาข้อเสนอแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ความยั่งยืนจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือการเห็นถึงทุนศักยภาพของพื้นที่ เครือข่ายเกษตรพื้นที่นครปฐมแสดงให้เห็นว่า เงื่อนไขคุณธรรมสำคัญ ที่เป็นพื้นฐานของการบริหารจัดการได้แก่ ภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเครือข่าย และผู้นำในการบริหารจัดการเครือข่าย ด้านความรู้ที่จำเป็นสำหรับเครือข่ายเกษตรคือบริบทต้องมีความรอบรู้อย่างลึกซึ้ง และความรอบรู้ทางสุขภาพที่เป็นภัยคุกคามคุณภาพชีวิตตนเองก็เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องรู้ให้เท่าทัน และความยั่งยืนของเครือข่ายจะยั่งยืนได้ต้องสามารถประยุกต์ใช้หลักทั้ง 3 ประการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการมีพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ให้ได้ตามความจำเป็นของตนเอง สามารถสรุปได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืน
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงแนวปฏิบัติสิ่งที่เป็นทุนศักยภาพพื้นที่เป็นสิ่งที่เครือข่ายต้องรู้ถึงศักยภาพของตนเอง และพลวัตภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การเรียนรู้ การเข้าสู่เพื่อให้เกิดการพัฒนาสู่ความยั่งยืนต้องประยุกต์ใช้ 3 หลักการคือ ภูมิคุ้มกันพอประมาณ การมีเหตุผล ภูมิคุ้มกันที่ดี และ 2 เงื่อนไข ความรอบรู้ และคุณธรรม ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญที่ต้องบูรณาการคือ ความสอดคล้องบริบทของพื้นที่และ ศักยภาพของตนเอง การมีความรอบรู้ทางสุขภาพ และการทำงานเป็นเครือข่ายเชื่อมโยง กันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับ เครือข่ายเกษตรปลอดภัย, สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“ระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัวนั้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดทางสายกลางการบูรณาการสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิตแล้วอาจเริ่มต้นจากจุดที่สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทที่เป็นจริงแล้วลงมือปฏิบัติ” (เครือข่ายเกษตรปลอดภัย, 2563) และสอดคล้องกับหน่วยงานภาครัฐ, สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“ระดับชุมชนและองค์การ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหากมีการกำหนดให้เป็นเชิงนโยบายและสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจะสร้างคุณภาพการพัฒนาชุมชนและองค์การสู่ความยั่งยืนได้” (หน่วยงานภาครัฐ, 2563) และสอดคล้องกับผู้ประกอบการ, สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“เครือข่ายเกษตรกรได้มีการน้อมนำหลักคิดทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลางตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงดำริไว้ เพื่อเป็นหลักในบูรณาการในการจัดการเครือข่ายให้เกิดความอย่างยั่งยืน ตลอดจนการนำทุนศักยภาพไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด” (ผู้ประกอบการ, 2563) และสอดคล้องกับผู้บริโภค, สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2563 ที่ว่า

“ความรู้ที่จำเป็นสำหรับเครือข่ายเกษตรกร คือ การรอบรู้ถึงบริบทของตนเอง ศักยภาพและความได้เปรียบทางทุนสังคม รวมถึงการรู้จักประยุกต์ใช้หลักการทั้ง 3 ประการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ การมีพอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน นำไปสู่การสร้างความยั่งยืนของเครือข่าย” (ผู้บริโภค, 2563)

อภิปรายผล

จากการศึกษาทุนศักยภาพเครือข่ายเกษตรกรในการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เห็นได้ว่า เครือข่ายเกษตรกรได้มีการน้อมนำหลักคิดทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตแบบ “สายกลาง” ตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรได้ทรงพระราชทานไว้เพื่อเป็นหลักในบูรณาการเพื่อการจัดการเครือข่ายให้เกิดความอย่างยั่งยืนโดยอาศัยทุนศักยภาพที่เป็นของเครือข่ายให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเครือข่าย ทุนศักยภาพที่สำคัญคือทุนทางด้านกายภาพ กล่าวคือบริบทพื้นที่จังหวัดนครปฐมที่เป็นศักยภาพด้านการทำการเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีนโยบายของภาครัฐที่ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และมีทุนมนุษย์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal) และจิตวิญญาณ (spiritual) อันเป็นพื้นฐานจากการอยู่ร่วมกัน คือ ความเป็นผู้นำและเครือข่ายแกนนำ การสื่อสารภายในกลุ่ม การสนับสนุนของภาค และเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีเงื่อนไขที่สะท้อนถึงปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย มิติด้านความรู้ ได้แก่ ระบบข้อมูลของบริบทพื้นที่ และการมีความรอบรู้ทางสุขภาพ และมีมิติด้านคุณธรรม ได้แก่ การมีภาวะผู้นำและการนำเครือข่าย และทักษะของการบริหารจัดการเครือข่าย การบูรณาการด้านที่เป็นหลักการสำคัญเครือข่ายเกษตรกรให้ความสำคัญกับการสร้าง

ภูมิคุ้มให้กับตนเองโดยเฉพาะความสมดุลของการดำเนินชีวิตทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ มีหลักด้านความพอประมาณ จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่และทักษะที่จำเป็นในการนำกลุ่มและการบริหารจัดการเครือข่ายที่ร่วมกลุ่มกันขึ้นมา และหลักด้านความมีเหตุผลที่สำคัญคือการรู้ถึงบริบทพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการเกษตรและระบบนิเวศวิทยาของพื้นที่ประกอบการบริหารจัดการ ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ อภิชัย พันธเสน ซึ่งได้กล่าวถึงนำเสนอแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ (a system analysis of sufficiency economy) ไว้ว่ากระบวนการทางสายกลางที่ประกอบด้วยกระบวนการคือ การมีภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณ และความมีเหตุผล เป็นกระบวนการที่ทับซ้อนกันอยู่ ทุนมนุษย์กับทุนทางสังคมถือว่าเป็นทุนที่สำคัญที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียงเพราะสามารถฟื้นฟูทุนอย่างอื่นได้ ทุนทางสังคมเกิดจากการที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นทุนชนิดใหม่ที่ทางตะวันตกถือว่าความน่าเชื่อถือ (Trust) (อภิชัย พันธเสน, 2562) คือ ทุนทางสังคมที่สำคัญ ดังนั้น ทุนทางสังคมในมิติบูรณาการที่สะท้อนให้เห็นมิติของการบูรณาการเครือข่ายเกษตรไว้วางการมุ่งประโยชน์ส่วนตนไปสู่ระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่มุ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันนั้นเป็นการพัฒนาด้านคุณธรรม การพัฒนาด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และพัฒนาด้านจิตวิญญาณ ส่งผลให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้และสามารถพัฒนายกระดับจิตใจและจิตวิญญาณให้สูงขึ้น เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มุ่งสู่ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันของสังคม และทั้งหมดได้เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการถักทอเป็นเครือข่ายทางสังคมกันที่สุดในที่สุด

จากการพัฒนาข้อเสนอแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เห็นได้ว่า การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่ความยั่งยืนจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ การเห็นถึงทุนศักยภาพของพื้นที่โดยเฉพาะระบบนิเวศวิทยาของพื้นที่ที่มีความได้เปรียบเชิงกายภาพ และพื้นที่จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ผลผลิตที่เกิดขึ้นสามารถที่จะกระจายไปสู่ผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็ว การเล็งเห็นบริบทของพื้นที่ได้นำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ในส่วนของเงื่อนไขคุณธรรมสำคัญ กล่าวคือ ภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเครือข่าย และผู้นำในการบริหารจัดการเครือข่าย เป็นเงื่อนไขสำคัญในการนำกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งและเติบโต ด้านเงื่อนไขความรู้ที่จำเป็นสำหรับเครือข่ายเกษตร กล่าวคือ การรอบรู้ถึงบริบทของตนเอง ศักยภาพ และความได้เปรียบอย่างลึกซึ้ง และความรู้ทางสุขภาพที่เป็นภัยคุกคามคุณภาพชีวิตตนเองก็เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องรู้ให้เท่าทัน และที่สำคัญคือ การรู้จักประยุกต์ใช้หลักการทั้ง 3 ประการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือการมีพอประมาณ มีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน ให้ได้ตามความจำเป็นของตนเองทั้งหมดได้นำไปสู่การยั่งยืนของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับจิราภรณ์ คชเสนี และนันทนา คชเสนี ได้กล่าวว่าระบบนิเวศพัฒนามาเป็นประเด็นหลักต่อสังคมมนุษย์ แม้ระบบนิเวศจะมีขนาดใหญ่โต มีความต้านทาน และ/หรือความยืดหยุ่นสูง

สามารถรักษาความปกติและสมดุลเอาไว้ได้ด้วยตนเอง แต่อิทธิพลจากการรบกวนที่มีสาเหตุจากมนุษยชาติก็สามารถสร้างวิกฤติการณ์ต่อระบบที่สามารถย้อนกลับส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ แนวปฏิบัติที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมและเงื่อนไขที่จะต้องมีการปกป้องรักษาสุขภาพและสถานะที่สมบูรณ์ของระบบนิเวศได้ (จิราภรณ์ คชเสนี และนันทนา คชเสนี, 2558) สอดคล้องกับจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช ธรรมปิยา ที่กล่าวว่า จากพื้นฐานประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ต้องพึ่งพิงการผลิตภาคเกษตรเพื่อการดำรงชีวิตเมื่อประเทศเริ่มเข้าสู่ยุคพัฒนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความห่วงใยเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศว่าอาจจะถูกละเลยจากยุทธศาสตร์การพัฒนา และกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนาในที่สุด ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้ค้นหาเทคโนโลยีตลอดจนวิธีการที่เหมาะสมกับการนำไปประยุกต์ใช้ สำหรับเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมากกว่า 3,000 โครงการ จุดเน้นสำคัญคือการทำให้เกษตรกรระดับครอบครัวมีความเข้มแข็ง พออยู่พอกิน และ ลดความเสี่ยงซึ่งหลักการพื้นฐานที่สำคัญก็คือ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การสร้างสมดุลให้กับการดำเนินชีวิต และนำไปสู่การมีวิถีชีวิตที่ยั่งยืนบนวิถีความเป็นจริงนั่นเอง (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช ธรรมปิยา, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ด้านวิเคราะห์ทุนศักยภาพเครือข่ายเกษตรปลอดภัยในการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้รับการสนับสนุนนโยบายจากภาครัฐเป็นสำคัญที่ส่งผลให้ภาคเกษตรกรรมในพื้นที่สร้างรายได้ในครัวเรือน โดยเฉพาะผลไม้ยืนต้นและพืชผัก เครื่องเทศที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามความต้องการของตลาด รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อนผ่านโครงการอย่างต่อเนื่อง ทุนศักยภาพ ได้แก่ 1) ด้านต้นทุนด้านบริบทพื้นที่ 2) ด้านผู้นำกลุ่ม 3) ด้านการสื่อสาร 4) ด้านการสนับสนุนของภาคี และ 5) ด้านการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้านการพัฒนาข้อเสนอแนวปฏิบัติในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการทางสายกลาง (middle path) ที่สามารถบูรณาการสู่ความยั่งยืนได้บนหลักการพื้นฐานที่เป็นหัวใจจากคำว่า “พอมี พอกิน พอใช้” และเงื่อนไขการ คือ “วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ” ภายใต้มิติของการพัฒนาที่ยั่งยืน 4 มิติ กล่าวคือ มิติการเจริญเติบโตทางด้วยเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการดำรงชีพของเครือข่ายเกษตร เกิดการสร้างงานให้กับสมาชิกทั้งในกลุ่มและชุมชน เป็นการหนุนเสริมเครือข่ายให้เกิดโครงสร้างการเกื้อหนุนกันและกัน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทุนศักยภาพสำคัญของพื้นที่ มิติการพัฒนาคน เป็นการสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะสินค้าทางการเกษตรที่เป็นผลผลิตของเครือข่ายในพื้นที่ การพัฒนากลุ่มเครือข่าย

เป็นการสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้เกิดกับสมาชิกทั้งด้านการผลิต กระบวนการพัฒนาคุณภาพ การปรับปรุงพัฒนาอยู่ตลอดเวลา มิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายเกษตรจังหวัดนครปฐมเป็นสร้างกลไกการผลิตบนฐานของการผลิตตามหลักเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good agricultural practice: GAP) ซึ่งสะท้อนถึงการรับมือถึงปัญหาคุณภาพการเกษตรในปัจจุบันและการจัดการเชิงนิเวศวิทยาของพื้นที่ที่ผสมผสานการจัดการแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นประสบการณ์ของเครือข่ายเกษตรในพื้นที่ และมีมิติความยุติธรรมและสันติภาพ มุ่งสร้างความเกื้อกูลกันและกันสร้างความสุขให้เกิดระดับครอบครัว เครือข่าย และผู้บริโภค ทุกคนมีความเท่าเทียมในการเข้าถึงกลไกผ่านการสื่อสารและการสนับสนุนจากภาคีต่าง ๆ และมุ่งรับผิดชอบสุขภาวะและคุณภาพชีวิตของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปคือ 1) ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนากลุ่มเครือข่ายเกษตรปลอดภัยเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเชิงนโยบายในระดับท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ควรมีการพัฒนาหุ้นส่วนที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะภาคเอกชนเพื่อร่วมให้การสนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการขยายเครือข่ายเกษตรปลอดภัยให้ครบทั้งภาคเอกชน ภาครัฐ และประชาชนซึ่งจะทำให้เกิดวงจรการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต และ 3) ควรมีการวิจัยและพัฒนาให้เกิดเครือข่ายเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์บนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ เพื่อให้เกิดมูลค่าสู่มิติอื่น ๆ และรองรับความต้องการผู้บริโภคด้านอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- คงเดช ลิโชนวลิต และคณะ. (2556). สรุปผลการดำเนินการ โครงการวิจัยและพัฒนาเกษตรปลอดภัยเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารจังหวัดนครปฐม. นครปฐม: สำนักงานสหภาพความร่วมมือนครปฐม.
- เครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช. (2562). ผลการตรวจสอบสารพิษตกค้างผักผลไม้. เรียกใช้เมื่อ 30 กรกฎาคม 2562 จาก <https://www.thaipan.org/action/1107>
- จิราภรณ์ คชเสนี และนันทนา คชเสนี. (2558). นิเวศวิทยาเพื่อสิ่งแวดล้อม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปริยานุช ธรรมปิยา. (2559). ตามรอยพอชีวิตพอเพียง ... สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สิริ จำกัด.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. (เล่มที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครปฐม. (2563). แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดนครปฐม (พ.ศ. 2561 – 2565) ฉบับทบทวน. นครปฐม: สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครปฐม.

- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2562). แผนพัฒนาจังหวัดนครปฐม. นครปฐม: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อพัฒนาจังหวัด.
- อภิชัย พันธเสน. (2562). เศรษฐกิจพอเพียง: พระอัจฉริยภาพและพระกรุณาธิคุณของในหลวง. พิมพ์ครั้งที่ 2. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อาคม เติมพิทยาไพสิฐ. (2557). วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ... สู่ความยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.).
- อำพล กิตติอำพล. (2560). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. นนทบุรี: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- เครือข่ายเกษตรปลอดภัย. (29 สิงหาคม 2563). การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม. (เริงวิษญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้บริโภค. (29 สิงหาคม 2563). การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม. (วิญญู บัญลอย, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ประกอบการ. (29 สิงหาคม 2563). การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม. (วิญญู บัญลอย, ผู้สัมภาษณ์)
- หน่วยงานภาครัฐ. (29 สิงหาคม 2563). การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาเครือข่ายเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดนครปฐม. (เริงวิษญ์ นิลโคตร, ผู้สัมภาษณ์)
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: Harper Collins. Publishers.